

บทที่ 2 หลักการแปล

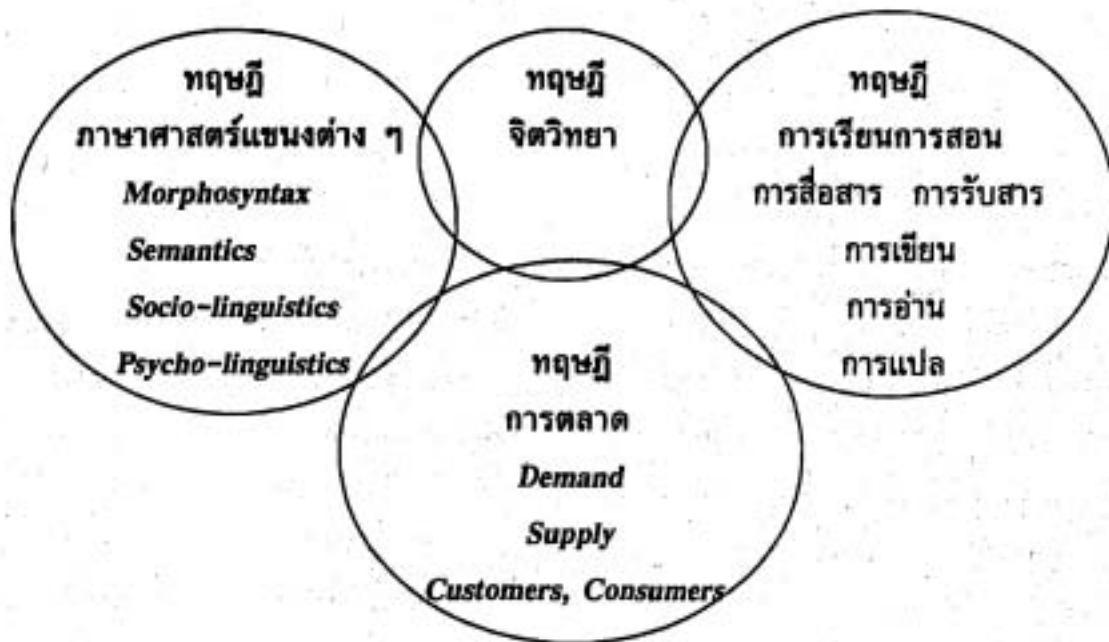
หลักการแปล

แต่เดิมการแปลไม่มีทฤษฎี นักแปลต่างก็แปลงานตามวิธีการของตนเอง ศาสตราจารย์ ดร. ปัญญา บริสุทธิ์ กล่าวไว้ในทฤษฎีและวิธีปฏิบัติในการแปลว่า ความรู้ทางทฤษฎีการแปลได้เริ่มก่อตั้งขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยพัฒนาขึ้นพร้อมกันทั้งในสหรัฐอเมริกาและในยุโรป โดยในยุโรปนั้นการพิจารณาคดีอาชญากรสงครามที่เมืองนูเรมเบิร์ก (Nuremberg) ในประเทศเยอรมันนี ในช่วงปี ค.ศ. 1945-1946 ได้ทำให้เกิดการแปลแบบล่ามทันควัน (Simultaneous Interpretation) ซึ่งได้แพร่หลายไปในการประชุมนานาชาติครั้งอื่น ๆ นักแปลล่ามอาชีพเหล่านี้ได้แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และร่วมกันวางหลักทฤษฎีที่จะยึดเป็นมาตรฐานของวิชาชีพการแปลล่าม ซึ่งต่อมาทฤษฎีนี้ได้ขยายมาสู่วงการแปลโดยทั่วไป สิ่งที่สำคัญ คือ ทฤษฎีซึ่งเกิดจากประสบการณ์การแปลล่ามในยุโรปนี้ มีแนวทางสอดคล้องกับหลักทฤษฎีของนักแปลในสหรัฐอเมริกา ซึ่งให้ความสนใจในการตรวจสอบบทแปลพระคัมภีร์ไบเบิล (Bible) จากภาษาโบราณมาเป็นภาษาอังกฤษ และเสนอแนวทางในการแปลที่ได้พัฒนามาเป็นหลักทฤษฎีดังกล่าว นับได้ว่าศาสตร์แห่งการแปลที่มีลักษณะเป็นวิชาการได้ก่อตัวขึ้นอย่างเป็นระบบหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา

ความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีแปลทำให้ผู้แปลมีหลักการยึดถือที่ใช้ได้ผลเพื่อนำไปปฏิบัติจริง ในหลายสถาบันถือว่าทฤษฎีการแปลเป็นหลักวิชาเบื้องต้นของการสอนแปลเพื่ออาชีพการแปลกลายเป็นกระบวนการที่มีระเบียบวิธีทางวิทยาศาสตร์ แทนที่จะเป็นศิลปะอย่างเดียว ดังนั้น การแปลจึงเป็นทั้งศาสตร์และเป็นศิลปะอยู่ในตัวเอง ในปัจจุบันทฤษฎีการแปลนี้ได้พัฒนากว้างขวางขึ้น จากหลักการที่ว่า การแปลสมัยปัจจุบันจะหลีกเลี่ยงพื้นฐาน

ความรู้เชิงศาสตร์สหวิทยาการไม่ได้ นอกจากผู้แปลจะต้องมีความรู้เชิงศาสตร์ต่าง ๆ หลายแขนง เช่น ความรู้ทางภาษาศาสตร์ ทางจิตวิทยา ทางการสื่อสารมวลชนแล้ว ยังต้องมีความรู้ทางทฤษฎีการตลาดด้วย ในเอกสารการอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “สู่แวดวงนักแปล” ศาสตราจารย์ ดร. ลิทธา พิณีจกุลวล ได้สรุปทฤษฎีพื้นฐานของการแปลสมัยปัจจุบัน เป็นแผนภูมิดังต่อไปนี้

ทฤษฎีการแปล

นอกจากนี้ ศาสตราจารย์ ดร. ลิทธา พิณีจกุลวล ยังได้สรุปว่าทฤษฎีการแปลในสมัยปัจจุบันประกอบด้วย

1. ทฤษฎีภาษาศาสตร์ ซึ่งเป็นเรื่องคำ กลุ่มคำ ประโยค เรื่องความหมายของคำ ทั้งความหมายตรง ความหมายแฝง เรื่องสังคมภาษาศาสตร์ (Socio-linguistics) ซึ่งวัฒนธรรมแต่ละสังคมมีบทบาทสำคัญในการใช้ภาษา เรื่องจิตวิทยาภาษาศาสตร์ (Psycho-linguistics) ซึ่งช่วยให้นักแปลเลือกใช้คำอย่างมีพลัง มีศิลปะ มีรสชาติและมีชีวิตชีวา

2. ทฤษฎีจิตวิทยา วิชาจิตวิทยาจะช่วยให้นักแปลได้มีความรู้ความเข้าใจในพฤติกรรม การแสดงออกของมนุษย์ทั้งหญิงและชาย เด็ก ผู้ใหญ่ วัยรุ่น คนมีปัญหา คนที่มีสุขภาพจิตบกพร่อง ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อให้มีความเข้าใจตัวละครในวรรณกรรม ในข่าว ฯลฯ ที่นำมาแปล

3. ทฤษฎีการตลาด งานแปลบางประเภทเป็นสินค้าที่เป็นไปตามกระบวนการตลาด โดยเริ่มจากความต้องการและการตอบสนองความต้องการ ต่อด้วยกระบวนการผลิต และกลุ่มเป้าหมายผู้บริโภคซึ่งมีตัวแปรเกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา ถ้าผู้แปลไม่สนใจการตลาดก็อาจทำให้การเลือกหนังสือมาแปลไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ผู้แปลจึงต้องทำความรู้จักผู้อ่านและผู้ซื้อหนังสือแปล ซึ่งก็คือ ผู้แปลต้องรู้จักจิตวิทยาการตลาด

4. ทฤษฎีสื่อสารมวลชน ผู้แปลต้องรู้จักสื่อประเภทต่าง ๆ ในปัจจุบันซึ่งมีอยู่หลากหลาย ทั้งสื่อบุคคล สื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งกำลังมีบทบาทมากในสังคมปัจจุบัน ผู้แปลจะต้องเข้าใจวิธีการสื่อสารและรับสารซึ่งมีผลต่อการปฏิบัติงานแปล การแปลจัดว่าเป็นส่วนหนึ่งของการสื่อสาร และงานแปลเป็นสาร (message) ดังนั้น ตามทฤษฎีการสื่อสาร (Theory of Communication) กระบวนการแปลเริ่มต้นด้วย สาร 1 ของผู้ส่งสาร 1 ซึ่งเป็นผู้เขียนต้นฉบับภาษาไปต่อกับผู้รับสาร 1 ซึ่งเป็นผู้อ่านรวมทั้งผู้แปล ต่อด้วยสาร 2 ของผู้ส่งสาร 2 ซึ่งเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ผู้เขียนภาษามา คือ ผู้แปลต่อกับผู้รับสาร 2 คือ ผู้อ่านงานแปล จะเห็นได้ว่า ผู้แปลเป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร ซึ่งเขียนเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

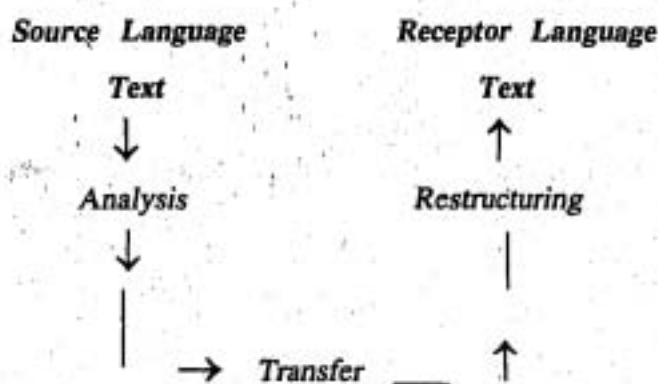

ตามแนวความคิดนี้ งานแปลจึงเป็นสารประเภทหนึ่งที่มีสื่อความหมายด้วยภาษาที่มีผู้แปลเป็นผู้ส่งสารและผู้อ่านงานแปลเป็นผู้รับสาร หากงานแปลใดไม่สามารถสื่อความหมายได้ดีถือว่างานแปลนั้นไม่มีคุณค่า

กระบวนการแปล

ดานิกา เซเลสโกวิตซ์ (Danica Seleskovitch) ศาสตราจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านการแปลของสถาบัน E.S.I.T. แห่งกรุงปารีส ได้ให้คำนิยามการแปลไว้ว่า "สิ่งที่เราแปลนั้นมีใช้ตัวภาษา หากแต่เป็นความหมายซึ่งผู้ส่งสารต้องการสื่อไปถึงผู้รับ" คำนิยามดังกล่าวหมายความว่า การแปล คือ การถ่ายทอดความหมายจากภาษาหนึ่งไปสู่อีกภาษาหนึ่งให้ได้ตรงกัน ซึ่งเท่ากับว่า ผู้แปลต้องพยายามให้ผู้อ่านที่อ่านข้อความแปลเข้าใจสิ่งเดียวกันกับผู้อ่านข้อความจากต้นฉบับ

นักแปล เช่น ยูจีน เอ โนดา (Eugene A. Nida) และ ชาร์ลส์ อาร์ เทเบอร์ (Charles R. Taber) ได้ให้หลักในการวิเคราะห์ข้อความและหลักในการตีความภาษา โดยเขียนเป็นแบบจำลอง (model) ของกระบวนการแปลไว้ดังนี้

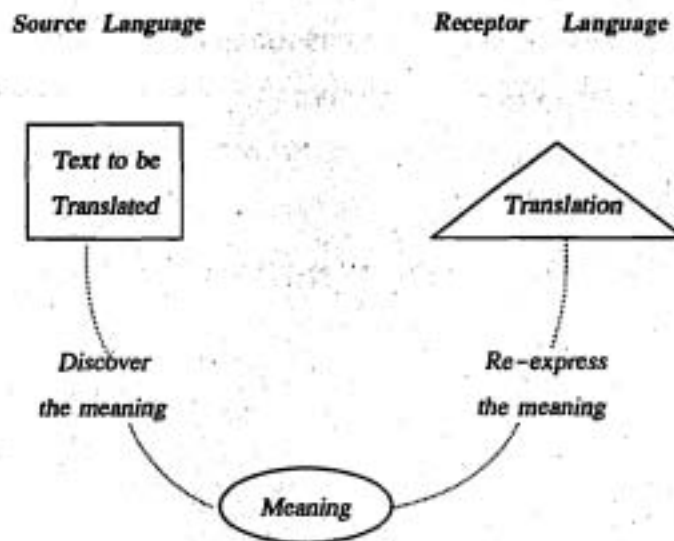

(Model, Nida & Taber, 1974: 484)

เราอาจเข้าใจแบบจำลองนี้ได้ชัดเจนขึ้นจากตัวอย่างต่อไปนี้

ส่วน มิลเดรด เอ็ม ลาร์สัน (Mildred M. Larson) นักแปลอีกผู้หนึ่งได้ให้แผนภูมิ (diagram) ในกระบวนการแปลไว้ดังนี้

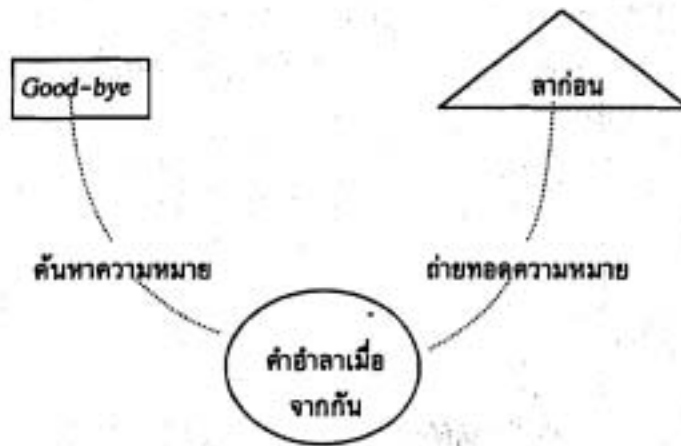

(Diagram, Larson, 1984: 4)

เช่นเดียวกันเราอาจเข้าใจแผนภูมิตัวนี้ได้ชัดเจนจากตัวอย่างต่อไปนี้

ภาษาดั้งเดิม

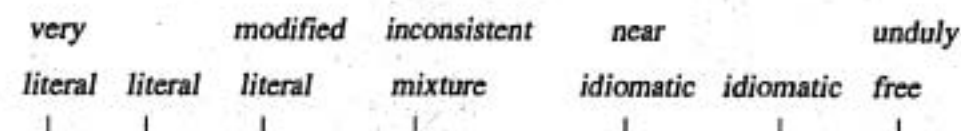
ภาษาดั้งเดิมแปล

จะเห็นได้ว่า แบบจำลองกระบวนการแปลของไนตาและเทเบอร์ และแผนภูมิของ ลาร์สัน มีขั้นตอนคล้ายคลึงกันในการวิเคราะห์หรือค้นหาความหมายของเนื้อหาที่จะแปล ก่อนที่จะถ่ายทอดความหมายออกมาเป็นคำแปล กระบวนการแปลแบบนี้เป็นกระบวนการ แปลตามทฤษฎีความหมาย (Theory of Sense) ที่ว่า การแปล คือ การถ่ายทอด ความหมาย ไม่ใช่การถ่ายภาษา (Transcodage) แต่เพียงอย่างเดียว

ชนิดของการแปล

มิลเดรด เอ็ม ลาร์สัน ได้แบ่งชนิดของการแปลตามแผนภูมิดังนี้

(Diagram, Larson, 1984: 15)

การแปลแบบ *Literal Translation* ซึ่งภาษาไทยเรียกว่า เป็นการแปลแบบตรงตัว/แปลแบบคำต่อคำ / แปลแบบตามตัวอักษร เป็นการแปลในลักษณะที่ใช้ถ้อยคำในอีกภาษาหนึ่งที่มีความหมายใกล้เคียงกับถ้อยคำในต้นฉบับและใช้โครงสร้างทางไวยากรณ์ที่ใกล้เคียงกับโครงสร้างในต้นฉบับ ผลที่เกิดขึ้นคือ ภาษาที่ใช้ในบทแปลจะแปลกประหลาดผิดธรรมชาติ ความหมายไม่ชัดเจน นับว่าเป็นการแปลที่ละเลยความหมายในการสื่อสารของต้นฉบับ ในปัจจุบันการแปลแบบนี้ยังคงใช้อยู่เพื่อจุดประสงค์เฉพาะ เช่น การแปลคัมภีร์ไบเบิล การแปลกฎหมายสนธิสัญญาระหว่างประเทศ และการแปลประกาศทางราชการ เป็นต้น

โดยทั่วไปแล้วนักแปลมักจะแปลในแบบ *Modified Literal* มากกว่า คือ มีการเปลี่ยนโครงสร้างทางไวยากรณ์และการใช้คำบ้างในภาษาฉบับแปลซึ่งเป็นการเปลี่ยนเพื่อหลีกเลี่ยงการใช้ภาษาที่แปลกประหลาดผิดธรรมชาติ เพื่อช่วยให้สื่อความหมายได้ดีขึ้น แต่ถึงกระนั้นก็ตาม การแปลแบบนี้ก็ยังสื่อความหมายไม่ชัดเจนพอและการใช้ภาษาก็ยังไม่เป็นธรรมชาติ

ตามทัศนะของลาร์สัน เป้าหมายของการแปลที่ดี คือ การแปลชนิด *Idiomatic Translation* ซึ่งเป็นการแปลที่ใช้ภาษาที่เป็นธรรมชาติทั้งในด้านโครงสร้างทางไวยากรณ์และการเลือกใช้คำ ในการแปลแบบนี้ภาษาที่ใช้จะไม่เหมือนกับแปลมาแต่จะเหมือนกับการเขียนขึ้นมาในภาษานั้นเอง แต่อย่างไรก็ตาม การแปลตามที่เป็นจริงมักเป็นการผสมผสานกันระหว่างการแปลชนิด *Literal* กับชนิด *Idiomatic*

ส่วนการแปลแบบ *Free Translation* ที่ต่อไปจนถึงขั้น *Unduly Free* นั้น เป็นการแปลที่เรียกว่า แปลแบบอิสระ หรือแปลแบบเสรี เป็นการแปลชนิดจับเอาความคิดหลัก ๆ ในต้นฉบับมาถ่ายทอดโดยนำเนื้อหา มาปรับแต่งใหม่ เช่น ตัดทอนข้อความออกหรือเพิ่มขยายข้อความเข้าไป ผลงานแปลที่ออกมาแม้จะใช้ภาษาที่เป็นธรรมชาติ อ่านเข้าใจง่าย แต่การสื่อความหมายจะต่างจากต้นฉบับเลยทีเดียว แต่ก่อนการแปลแบบนี้มักใช้ในการแปลงานในด้านวรรณกรรมหรือบันเทิงคดี เช่น นวนิยาย เรื่องสั้น นิทาน ซึ่งไม่เน้นในเรื่องการตรงตามต้นฉบับ การแปลแบบนี้ไม่เป็นที่ยอมรับและใช้ไม่ได้ในการแปลเนื้อหาที่ต้องการรักษาความถูกต้องแน่นอนของต้นฉบับ โดยเฉพาะในปัจจุบันซึ่งมีเรื่องกฎหมายลิขสิทธิ์เข้ามาเกี่ยวข้อง ตามสัญญาสิทธิบัตรระบุอย่างชัดเจนว่าในการแปลนั้นห้ามตัด ต่อเติมหรือเปลี่ยนแปลงข้อความใด ๆ ทั้งสิ้น แม้จะเป็นงานด้านวรรณกรรมก็ตาม ในศาสตร์การแปลในปัจจุบันถือว่าการดัดแปลง (ตัดทอนหรือเพิ่มเติม) เนื้อหาโดยอาศัยต้นฉบับเป็นหลักเป็นการปรับ (*Adaptation*) ไม่ใช่การแปล (*Translation*) ถือเป็นการนำไปใช้ประโยชน์ (*Usage*) ในรูปแบบหนึ่ง ยกตัวอย่าง เช่น ผลงานเรื่อง *คุณหญิงสิวิกา* ไม่ใช่งานแปล แต่เป็นการดัดแปลงโดยอาศัยต้นฉบับเป็นหลัก ภาพยนตร์เรื่อง *Gone with the Wind* หรือ *วิมานลอย* ในภาษาไทย ก็ถือว่าเป็นการดัดแปลงจากต้นฉบับ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ คือ สร้างเป็นภาพยนตร์ บรรดาละครทั้งหลายก็ถือว่าอยู่ในข่ายนี้ทั้งสิ้น คือ มีการดัดแปลงโดยอาศัยต้นฉบับจากหนังสือเป็นหลัก

ในสัญญาตัวอย่างอนุญาตให้ใช้ลิขสิทธิ์ ซึ่งจัดทำโดยกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ (พฤษภาคม 2538) สัญญาข้อ 7 ซึ่งเกี่ยวกับงานวรรณกรรมระบุไว้ชัดเจนว่า “ผู้รับอนุญาตจะแก้ไข ดัดแปลง เพิ่มเติม หรือตัดทอนงานวรรณกรรมของผู้อนุญาตไม่ได้ แต่อย่างไรก็ดี คู่สัญญาอาจทำข้อยกเว้นได้ โดยผู้อนุญาตจะอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษร”

ขั้นตอนการแปล

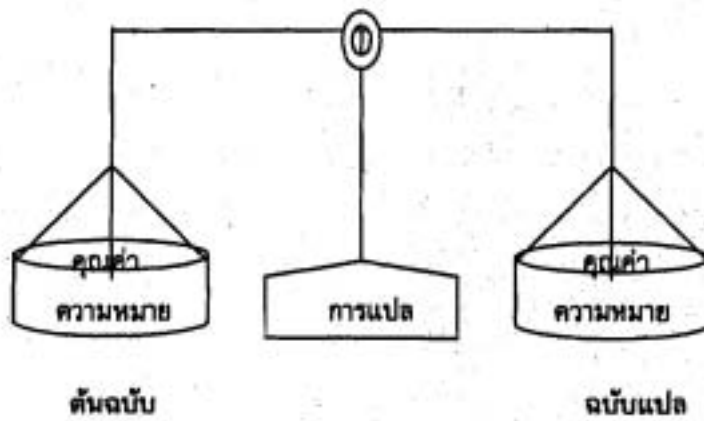
ขั้นตอนที่สำคัญ ๆ ในการการแปลมีดังต่อไปนี้

1. การอ่านทำความเข้าใจต้นฉบับ *ขั้นตอนแรก* คือ *อ่านทำความเข้าใจเรื่อง ทำความเข้าใจนัย (sense)* ทั้งหมดของเรื่องที่จะแปลทั้งนัยทางด้านวัฒนธรรมหรือนัยแฝงอื่น ๆ *ขั้นต่อมา* คือ *ทำความเข้าใจทางด้านภาษา* เช่น โครงสร้าง คำ นัย ความหมายของคำ ถ้ามีสิ่งใดก็ตามที่ผู้แปลยังไม่เข้าใจต้องหาความรู้เพิ่มเติม เช่น ค้นคว้าจากตำราหรือไต่ถามผู้รู้

2. การผละออกจากต้นฉบับ ผู้แปลต้องลึ้มโครงสร้างทางไวยากรณ์ของภาษาต้นฉบับ การผูกประโยคตลอดจนการเลือกใช้คำและวิธีเขียน ผู้แปลต้องไม่หลงเอาโครงสร้างของภาษาต้นฉบับมาใช้ในภาษาฉบับแปล รวมทั้งต้องเลือกใช้คำในภาษาฉบับแปลให้ตรงหรือใกล้เคียงกับคำในภาษาต้นฉบับ ซึ่งจะทำให้การแปลนั้นไม่มี *"กลิ้งนมกลิ้งเนย"*

3. การถ่ายทอดความหมายในอีกภาษาหนึ่ง ซึ่งเป็นขั้นตอนสุดท้าย คือ *ลงมือแปล* ผู้แปลต้องตระหนักว่า การแปล คือ การนำเอาความคิดของผู้อื่นในภาษาหนึ่งมาถ่ายทอดในอีกภาษาหนึ่ง เป็นการเขียนใหม่ด้วยภาษาใหม่ให้สื่อสารได้ชัดเจนโดยปราศจากร่องรอยของภาษาต้นฉบับ ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงปริบทและวัฒนธรรมของภาษาฉบับแปลด้วย

ในการแปลนั้นคุณค่าในด้านความหมายของต้นฉบับกับงานฉบับแปลต้องเทียบเท่ากันได้

(สิทธา พินิจกุล, 2532: 2)

ลักษณะของงานแปลที่ดี

งานแปลที่ดีควรมีลักษณะ 3 ประการ ดังนี้

1. เชื้อถือได้ นำไปใช้ได้ไม่ผิดข้อเท็จจริง ไม่ผิดความหมาย ความครบถ้วน ไม่ตัดต่อตัดแปลงให้ผิดไปจากต้นฉบับ ชัดตรงต่อต้นฉบับ
2. ชัดเจน ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ไม่กำกวม ไม่มีร่องรอยของภาษาเดิม
3. เป็นธรรมชาติ งานแปลที่ดีภาษาต้องสละสลวย ไม่ฝืนหลักภาษาของผู้อ่าน

คุณสมบัติของนักแปลที่ดี

นักแปลที่ดีควรมีคุณสมบัติหลัก ๆ ดังต่อไปนี้

1. นักแปลต้องมีความเชี่ยวชาญในภาษาหรือ "ความเก่งภาษา" เมื่อจะแปลต้องมีความรู้ทั้งภาษาต้นฉบับและภาษาฉบับแปลอย่างตีความเพื่อจะแปลได้อย่างถูกต้อง การรู้ภาษาอย่างตีความ คือ ต้องเข้าใจโครงสร้างของภาษา เข้าใจนัย (sense) และความหมาย (meaning) ของภาษา ตลอดจนเข้าใจถึงวัฒนธรรมของเจ้าของภาษานั้น ๆ และสามารถถ่ายทอดออกมาได้อย่างถูกต้อง ชัดเจน สิ่งที่สำคัญที่สุดที่หลายคนมองข้าม คือ ความรู้

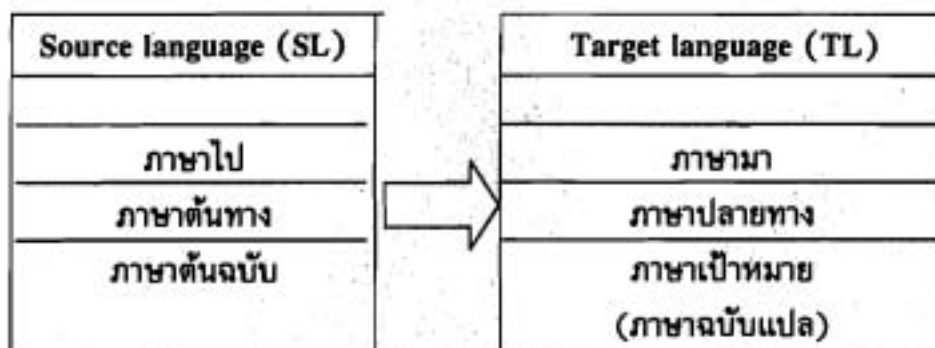
ในภาษาแม่ของตน ในการแปลจากภาษาอังกฤษมาเป็นภาษาไทย ถึงแม้ว่าผู้แปลจะรู้ภาษาอังกฤษเป็นอย่างดีแต่ถ้าไม่รู้ภาษาแม่ คือ ภาษาไทยดีพอ ก็จะทำให้งานแปลนั้นออกมาดีไม่ได้

2. นักแปลต้องรอบรู้และใฝ่รู้ ผู้ที่จะเป็นนักแปลที่ดีต้องชวนช่วยในการหาความรู้รอบตัว ซึ่งจะช่วยให้แปลได้อย่างถูกต้อง

3. นักแปลที่ดีต้องหมั่นฝึกฝน งานแปลเป็นทักษะที่ต้องฝึกฝน ยิ่งฝึกมากขึ้นเท่าไร ก็จะมีผิดพลาดน้อยลงเท่านั้น การฝึกฝนจะทำให้แปลได้ถูกต้อง สละสลวย และประณีต ทำให้งานแปลเป็นศิลปะที่แท้จริง

คำศัพท์ที่ใช้เกี่ยวกับการแปล

ในการแปลผู้แปลต้องทำงานกับภาษาที่ต่างกันสองภาษาเป็นอย่างน้อย เช่น ถ้าแปลภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย ภาษาอังกฤษ เรียกว่า ภาษาไป หรือภาษาต้นทาง ส่วนภาษาไทย เรียกว่า ภาษามา หรือภาษาปลายทาง ดังภาพต่อไปนี้

นักแปลบางคนเรียก *Source language* ว่า *language 1* หรือภาษาที่ 1 และเรียก *Target language* ว่า *language 2* หรือภาษาที่ 2 ในตาและลาร์สันไม่ใช้คำว่า *Target language* แต่ใช้คำว่า *Receptor language* หรือภาษาของผู้รับสาร